

Nr 48.

Ankom till riksdagens kansli den 29 maj 1942 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Genom en den 24 april 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 243, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett nedan intaget, vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Propositionen avser *dels* ändrad organisation av fältkrigsrätterna m. m., *dels* ock frågan om domared av krigsrättsledamot.

Fältkrigsrätternas organisation och verksamhet m. m.

Lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes innehåller i huvudsak följande bestämmelser rörande *fältkrigsrätterna*.

Fältkrigsrätt skall vara underdomstol vid krigsmakten från den dag krigsmakten för annat ändamål än övning ställes på krigsfot. Mobiliseras endast en del av krigsmakten, förordnar Konungen huruvida fältkrigsrätt skall vara underdomstol vid denna del (16 §). Konungen bestämmer vid vilka särskilda avdelningar av krigsmakten fältkrigsrätt skall inrättas (17 §). Beträffande detacherade, från huvudstyrkan avskilda eller av fienden inneslutna avdelningar äger emellertid vederbörande militäre befälhavare förordna om inrättande av fältkrigsrätt (18 och 19 §§).

Fältkrigsrätt utgöres av fyra ledamöter, varav tre militära och en civil. Den främste militäre ledamoten skall vara ordförande (20 §).

De militära ledamöterna förordnas för varje särskilt tillfälle av den befälhavare, vilken föranstaltar om krigsrättens sammankallande. I fråga om deras grad gälla olika regler alltefter den tilltalades ställning. I mål mot generalsperson, flaggman eller regementsofficer skola sålunda till militära ledamöter förordnas en generalsperson eller en flaggman samt två regementsofficerare. I mål mot officer av kaptens eller lägre grad ävensom i mål, som ej rör åtal mot viss person, förordnas en regementsofficer och två officerare av kaptens grad. Slutligen skola i mål mot underofficer eller någon av manskapet till militära ledamöter utses en regementsofficer, en

officer av kaptens grad och en underofficer av fanjunkares eller likställd grad (21 §).

Till civil ledamot förordnas krigsdomare eller auditör eller, där sådan icke finnes att tillgå, annan som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten. Den civile ledamoten förordnas av Konungen för den tid fältskyrsrättens verksamhet fortfar. I de fall då sålunda utsedd civil ledamot ej finnes att tillgå har den befälhavare, som föranstaltar om krigsrättens sammankallande, att förordna civil ledamot (22 §).

För domförhet kräves, att samtliga ledamöter äro tillstädes i rätten (59 §).

Allmän åklagare vid fältskyrsrätt är krigsfiskal, vilken förordnas av befälhavaren för den avdelning där krigsrätten inrättats (31 och 34 §§).

Då ärende förekommer, som skall handläggas av fältskyrsrätt, förordnas fältskyrsrätten av befälhavaren för den avdelning, vid vilken fältskyrsrätten skall hållas, eller då Konungen utsett annan befälhavare att meddela dylikt förordnande, av denne. Den befälhavare, som förordnar fältskyrsrätt, skall tillika bestämma tid och plats för rättens första sammanträde samt till detsamma inkalla rättens samtliga ledamöter (23 §).

Förhör med parter och vittnen skall verkställas av den civile ledamoten med iakttagande av de beslut och föreskrifter, som rätten kan finna skäl meddela (57 §). Då beslut skall fattas åligger det den civile ledamoten att lämna en kort framställning över vad i saken förekommit samt de lagrum och författningar som äro tillämpliga. Vid omröstning skall han säga sin mening först (60 §). Protokoll föres av den civile ledamoten (37 §); han skall ock uppsätta rättens beslut samt, sedan detta justerats och avkunnats för parterna, expediera detsamma (61 §).

Genom kungörelse den 26 april 1940 (nr 260) inrättades fältskyrsrätter vid ett stort antal avdelningar av krigsmakten. Samtidigt föreskrevs genom ett kungl. brev, att auditör vid regements- eller stationskrigsrätt skulle tjänstgöra såsom civil ledamot vid motsvarande depåregemente (kår, flottilj) respektive örlogsstation. För övriga fältskyrsrätter togos huvudsakligen andra jurister i anspråk såsom civila ledamöter. Genom kungörelse den 17 januari 1941 (nr 25) förordnades, med ändring av 1940 års kungörelse, att fältskyrsrätter skola finnas allenast vid avdelningar av armén och flygvapnet, som icke äro förlagda inom ordinarie förlägningsorter, ävensom vid självständiga sjöstyrkor.

Beträffande civil ledamots tjänsteställning gäller enligt 1940 års kungörelse (5 §), att civil ledamot, som innehar befattning som krigsdomare eller auditör, skall bibehållas vid den likställdhet med militär befattningshavare han i sistnämnda egenskap innehar, d. v. s. krigsdomare med överstelöjtnant samt auditör med kaptens grad, eller, efter särskilt förordnande av Kungl. Maj:t, med major. Annan civil ledamot skall vara likställd med officer av kaptens grad, därest ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Kungl. Maj:t har därefter den 17 maj 1940 bestämt, att häradshövding eller borgmästare, som utsetts till civil ledamot, skall, därest han icke förut är krigsdomare, vara likställd med officer av majors grad.

Militieombudsmannen har i skrivelse till Konungen den 3 mars 1941 ifrågasatt omorganisation av fältkrigsrätterna och därvid anført bland annat:

Vid organiserandet av fältkrigsrätterna synes man framför allt hava eftersträvat att trygga det militära inflytandet. Nämda domstolar hava givits en sådan sammansättning, att det militära elementet erhållit en betydande röstövertikt, och ordförandeskapet har tilldelats militär ledamot. Med hänsyn till kravet på juridisk kompetens har visserligen åt den civile ledamoten överlämnats ledandet av parts- och vittnesförhören, men hans självständighet härutinnan har beskuren genom ett stadgande, att han därvid skall följa rättens, det vill säga den militära majoritetens, föreskrifter. Då ju resultatet av en domstols verksamhet ytterst är beroende av den juridiska insikt och erfarenhet som inom domstolen är till finnandes, synes det mindre välbetänkt, att den i fältkrigsrätten verksamme juristen icke tillförsäkrats en starkare ställning än som juridisk rådgivare åt de militära ledamöterna. Den organisation av fältkrigsrätterna som lagstiftaren stannat för torde också hava haft direkta återverkningar på möjligheterna att erhålla lämpliga juridiska arbetskrafter. Vid tillkomsten av gällande lag synes man icke hava ansett det möjligt att i alla fältkrigsrätter erhålla verkligt kvalificerade jurister. Den kommitté som utarbetade förslaget till den militära rättegångslagen tänkte sig att man företrädesvis skulle anlita krigsdomare och auditörer. I den mån tillgång till sådana befattningshavare för detta ändamål saknades, skulle såsom civil ledamot i fältkrigsrätt användas annan person, som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbete. Kommittén utgick från att även bland krigsfiskaler kunde finnas personer, lämpliga till domare i fältkrigsrätt, samt tillade, att det återstående behovet utan svårighet skulle kunna fyllas med värnpliktiga. För övrigt torde kunna sägas att den organisation, som kommittén tänkt sig, närmast var inrättad för rena krigsförhållanden och icke för en långvarig beredskapstjänstgöring. — — —

Verksamheten vid fältkrigsrätterna har lämnat rum för anmärkningar både vad handläggningen och avgörandet av målen beträffar. Utredningen har icke alltid varit så allsidig och fullständig som målets bedömande krävt. I de fall då mål fullföljts till krigshovrätten har det ofta visat sig att utslagen måst rättas på ett eller annat sätt. Sålunda hava av 178 från fältkrigsrätt fullföljda mål, vilka blivit under år 1940 av krigshovrätten i sak prövade, 84 fastställts utan ändring av motiveringen, 28 fastställts med ändrad motivering och 66 ändrats.

Enligt min mening måste man i fältkrigsrätternas sammansättning söka den viktigaste orsaken till det mindre tillfredsställande arbetsresultatet. Då endast en av domstolens ledamöter är rättsbildad måste kravet på dennes duglighet sättas högt. Med hänsyn härtill torde man i princip böra kräva att till civil ledamot i fältkrigsrätt förordnas person vilken är ordinarie domare samt dessutom äger insikt i den särskilda krigslagstiftningen. I första hand böra krigsdomare komma i fråga. Med dem torde kunna jämföras de auditörer som innehava domarämbete. Så länge man håller sig till dessa kategorier bibehåller man intim kontakt med de före mobiliseringen verk samma krigsdomstolarna, vilket givetvis är en stor fördel. En nära anslutning mellan fredstids- och krigstidsorganisationerna har ju ansetts utgöra ett viktigt skäl till krigsdomstolarnas bibehållande i fredstid. I den mån de båda nyssnämnda kategorierna icke räcka till, är det önskvärt att man till civila ledamöter i fältkrigsrätterna söker förvärva andra domare i de allmänna domstolarna. Endast i rena undantagsfall böra andra jurister få anlitas.

En rekrytering efter nu antydda riktlinjer förutsätter emellertid att den civile ledamotens domarerfarenhet till fullo uppskattas och utnyttjas. Detta kan endast ske om han får uppdraget att var ordförande i domstolen. Att ordinarie domare skola sitta såsom ledamöter i domstol med en militär som ordförande förefaller ur alla synpunkter mindre lämpligt. Men även i sådana fall då en jurist som icke bekläder domarämbete ingår i en domstol såsom den ende rättsbildade, synes det lämpligast att han bekläder ordförandeposten.

Därest den rättsbildade ledamoten sättes som ordförande i fältskyllsrätten borde utan olägenhet de militära ledamöternas antal kunna minskas till två, det vill säga till samma antal som i fredskrigsrätterna. Från militär synpunkt torde detta vara att betrakta som en fördel, då därigenom mindre antal personer i befälsställning tages från sin militära tjänst för annat uppdrag. Från rättsskipningens synpunkt kan ingen anmärkning riktas mot en sådan anordning. Snarare torde man kunna säga att domstolens auktoritet kommer att ökas om proportionen mellan lekmän och rättsbildade ledamöter minskas till förmån för de senare.

I fråga om de militära ledamöterna borde principiellt gälla att de skola utses mera med hänsyn till sin lämplighet för dömande verksamhet än beroende på den tilltalades grad. Bestämmelser av sistnämnda innebörd stå icke väl samman med likhet inför lagen. Domarverksamheten är till sin natur sådan att det icke är påkallat att kräva ett visst förhållande mellan domarens och den tilltalades rang. Då detta spörsmål emellertid icke enbart hänför sig till fältskyllsrätterna utan i lika hög grad gäller i fråga om fredskrigsrätterna bör det icke nu upptagas till prövning. Samma gäller också i fråga om rangförhållandena i de olika instanserna med i allmänhet underofficerare och kompaniofficerare i första instans, regementsofficerare i andra instans och generalspersoner i högsta domstolen. Rangsynpunkter böra icke få vara dominerande då det gäller den dömande verksamheten utan allenast vederbörandes skicklighet för domarvärv.

Vid förfall för den civile ledamoten synes det icke böra i första hand ankomma på den militäre befälvaren att förordna ersättare. Erfarenheten har visat att det är svårt att i sådan ordning tillföra domstolen goda arbetskrafter. Det har mer än en gång förekommit att befälvaren bland den honom underställda värnpliktiga personalen till ledamöter förordnat jurister vilka nätt och jämnt fyllt föreskrivna kompetenskrav. Det är emellertid uppenbart att dylik personal icke alltid innehar den självständiga ställning som domarämbetet kräver och som kan vara av särskild betydelse då endast en person skall representera den juridiska sakkunskapen och det civila elementet. Nyssnämnda uppgift bör, åtminstone i första hand, i stället anförtros någon myndighet som har bättre överblick över de arbetskrafter som stå till buds och bättre kännedom om kvalifikationerna hos dem som kunna komma i fråga. Härvidlag synes man i främsta rummet hava att anlita krigshovrätten. I särskilt brådskande fall där tiden icke medgiver att förordnande sker genom central myndighet bör det finnas möjlighet för befälvaren att förordna en tillfällig vikarie.

För uppsättande av protokoll och för expeditiönsarbete i övrigt bör lämplig arbetskraft ställas till ordförandens förfogande. Redan vid handläggningen är det av vikt att den som leder förhören icke belastas med förandet av nödiga minnesanteckningar. Därest memorialförare icke anlitas blir följden den, att ordföranden utan hjälp måste sätta upp protokollet, ett arbete som kan onödigt inkräkta på hans göromål i övrigt. Hinder bör icke möta att ordföranden för protokollföring och dylikt anlitar den personal, som han eljest är van att samarbeta med, exempelvis domsagonotaries. Möjligen kan

det framdeles visa sig lämpligt att anlita innehavarna av regementsombuds-befattningarna.

Tid och plats för rättens sammanträde bör bestämmas av vederbörande befälhavare i samråd med rättens ordförande. Handlingarna i målet skola tillställas ordföranden i god tid före sammanträdet så att denne blir i tillfälle att sätta sig in i de faktiska omständigheterna och tillämpliga lagrum.

Krigstidsorganisationen bör vara väl förberedd i fredstid så att man redan i början har en stomme att bygga denna organisation på. Sålunda böra liksom nu vissa befattningshavare vara skyldiga att tjänstgöra vid fältkrigsrätterna. Denna skyldighet bör liksom nu icke knytas till vissa förband. Erfarenheten har visat att det vid förbandens förflyttning icke alltid är lämpligt att samme jurist bibehålles såsom ledamot i fältkrigsrätten. I övrigt torde man böra i förväg träffa överenskommelse med lämpliga domare om skyldighet att inträda i fältkrigsrätt. Därmed skulle man även vinna att dessa under fredstid bereddes tillfälle att sätta sig in i lagstiftningen på området.

Enligt militieombudsmannens mening syntes den sålunda skisserade reformen av fältkrigsrätterna kunna genomföras utan avvaktan på en allmän revision av det militära rättegångsväsendet.

Över militieombudsmannens framställning ha yttranden avgivits av krigshovrätten, ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben samt för- eningen Sveriges krigsdomare och auditörer.

Ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben har i sitt utlåtande redogjort för de yttranden över militieombudsmannens framställning, vilka efter remiss avgivits av cheferna för armén och marinen samt å chefens för flygvapnet vägnar av chefen för flygstaben. Chefen för marinen hade före avgivandet av sitt yttrande tagit del av utlåtanden i ärendet från befälhavande amiralerna i Ostkustens och Sydkustens marindistrikt, från cheferna för Västkustens marindistrikt, kustflottan, kustartilleriet, Gotlands kustartilleriförsvar, Stockholms örlogsstation och Karlskrona örlogsstation samt från advokattfiskalen vid Sydkustens marindistrikt.

I ställföreträdarens för chefen för försvarsstabens utlåtande uppgives att, innan militieombudsmannens framställning blivit känd av försvarsstaben, från dem som under rådande förstärkta försvarsberedskap tjänstgjort som jurister vid krigsmakten inhämtats upplysningar om de erfarenheter som gjorts under tjänstgöringen och vilka önskemål som i samband därmed framträtt. Härvid hade till ett antal jurister i skilda ställningar utsänts ett frågeformulär, upptagande bland annat särskilda frågor, huruvida den nuvarande organisationen av fältkrigsrätt visat sig ändamålsenlig, huruvida ordförandeskapet i fältkrigsrätt borde tillkomma jurist eller militär ledamot samt huruvida svårigheter förelegat i fråga om protokollföring, upprättande av konceptdombok samt expediering av protokollsutdrag och bevis m. m. Svar hade ingått från 5 häradshövdingar, 17 stadsdomare (borgmästare, rådmän och assessorer), 2 yngre hovrättsjurister, 1 kommunalborgmästare, 7 advokater och 1 bankombudsman.

Innehållet i de över militieombudsmannens framställning avgivna yttranden är delvis återgivet å sid. 10—17 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Processlagberedningen har i september 1941 utarbetat ett lagutkast rörande ändringar i krigsdomstolslagen i huvudsakligt syfte att bringa lagens bestämmelser i överensstämmelse med principerna för den allmänna rättegångsreformen. I detta utkast har stadgandet, att främste militäre ledamoten i fältkrigsrätt skall vara ordförande, bibehållits. I ett den 28 november 1941 avgivet utlåtande över lagutkastet har *överbefälhavaren* uttalat bl. a., att han ansåge det lämpligt att ordförandeskapet i fältkrigsrätt tillkomme den civile ledamoten, samt under nämnda förutsättning föreslagit, att denne skulle erhålla en annan benämning, förslagsvis fältkrigsdomare.

Å sid. 18 i propositionen lämnas dels vissa upplysningar rörande de jurister, vilka tagits i anspråk för uppdrag såsom civila ledamöter i fältkrigsrätterna under tiden från och med den 26 april 1940 till utgången av år 1941, dels ock vissa uppgifter om ändringsfrekvensen beträffande kriminella mål, i vilka krigshovrätten och hovrätterna såsom andra instans meddelat utslag under de senaste åren.

Vid remiss till lagrådet den 1 april 1942 av ett lagförslag, väsentligen likalydande med det genom förevarande proposition framlagda, anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Westman* — efter att ha redogjort för den i ärendet verkställda utredningen beträffande ändrad organisation av fältkrigsrätterna m. m. — därom följande:

»Det är uppenbarligen önskvärt, att till civila ledamöter i fältkrigsrätter i första hand förordnas domare, vilka äga insikt i den särskilda krigslagstiftningen och erfarenhet av dess tillämpning, d. v. s. sådana domare som redan i fredstid äro eller varit verksamma i de militära domstolarna. Med hänsyn härtill har också i krigsdomstolslagen uttryckligen stadgats, att uppdraget skall i första hand anförtrös krigsdomare och auditörer. I den mån sådana icke finnas att tillgå synes det lämpligt att till civila ledamöter söka förvärva domare i de allmänna domstolarna. Från flera håll har uttalats nödvändigheten av att utarbeta en plan huru behovet av civila ledamöter bör täckas i händelse av en mera allmän mobilisering. Såsom ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben framhållit har man att räkna med att betydande truppstyrkor kunna sammandragas till sådana delar av landet, i vilka den civila domstolsorganisationen är anpassad blott för en fåtalig befolkning. I dylikt fall kan uppenbarligen behovet av civila ledamöter icke tillgodoses från den närmaste trakten. Det synes nödvändigt att för sagda ändamål ha tillgång till ett ganska betydande antal erfarna domstolsjurister, vilka i händelse av mobilisering kunna lösgöras från sina civila befattningar och följa de militära förbanden. Det torde härvid visa sig lämpligt att, såsom ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben antytt, låta en kvalificerad jurist tjänstgöra såsom civil ledamot i flera fältkrigsrätter. Förberedande åtgärder för en dylik planläggning av den militära domstolsberedskapen ha vidtagits. Det torde icke vara påkallat att här i detalj angiva riktlinjerna för detta planlägningsarbete.

Under den tid av två år, varunder fältkrigsrätterna verkat, ha de civila ledamöterna blivit allt mera insatta i sina uppgifter. Fältkrigsrätternas antal har

begränsats, och mot det civila elementet i de nuvarande fältkrigsrätterna torde knappast några berättigade anmärkningar kunna göras. De nuvarande civila ledamöterna äro, såsom framgår av den föregående redogörelsen, krigsdomare, vice krigsdomare, auditörer och vice auditörer samt i övrigt, med få undantag, domare vid de allmänna domstolarna.

Vad angår de av militieombudsmannen föreslagna organisatoriska anordningar, som kräva ändring i lag eller författning, och då först den civile ledamotens uppflyttande till ordförande, må framhållas att betydelsen av en sådan reform icke bör överskattas. Då åt den civile ledamoten redan enligt gällande lag anförtrots att verkställa förhör med parter och vittnen, har den omständigheten att han icke i övrigt fungerar som ordförande ej synnerligen stor betydelse. Goda skäl kunna emellertid åberopas för att i allmänhet anförtro den ledande funktionen i fältkrigsrätt åt den person, som redan enligt rådande ordning gör den sakligt sett viktigaste insatsen. Såsom framhållits i de till chefen för försvarsstaben avgivna yttrandena från personer, vilka under den förstärkta försvarsberedskapen i egenskap av jurister tjänstgjort vid krigsmakten, kan 'den rådande dualismen mellan formellt och reellt ordförandeskap' vara ägnad att skapa osäkerhet hos parter och vittnen vid framställande och besvarande av frågor. Under förutsättning att såsom juridisk ledamot i fältkrigsrätt tjänstgör en högt kvalificerad domare ter det sig också mest naturligt att denne tjänstgör såsom ordförande. Det är icke uteslutet, att strävandena att för ledamotskap i fältkrigsrätterna förvärva ordinarie domare, vilka ju i sin vanliga befattning i stor utsträckning äro ordförande i domstol, i viss mån kunna underlättas genom att vederbörande vid tjänstgöring i militär domstol även formellt få ställning såsom ordförande.

Det kan emellertid befaras, att det stundom, särskilt i krigstid, kan möta svårigheter att upprätthålla så högt ställda krav som förut angivits beträffande de civila ledamöterna, i synnerhet i fråga om tillfälliga ersättare. Såsom krigshovrätten med stöd redan av erfarenheterna från rådande förstärkta försvarsberedskap framhållit, kan det under krig eller jämförliga förhållanden bliva nödvändigt att såsom civila ledamöter förordna yngre jurister av manskaps grad. Det må erinras att det främst synes ha varit denna omständighet, som vid den nuvarande krigsdomstolslagens tillkomst föranledde att ordförandeskapet i fältkrigsrätt förbehölls den främste militäre ledamoten. På de av krigshovrätten angivna skälen måste det anses mindre lämpligt att i dessa fall den civile ledamoten skall fungera som rättens ordförande. Den av militieombudsmannen föreslagna ändringen synes därför icke kunna genomföras utan undantag.

Det torde emellertid icke vara ogörligt att beträffande ordförandeskapet i fältkrigsrätt uppställa en ur praktiska synpunkter tillfredsställande regel, enligt vilken för flertalet fall, på sätt både av militieombudsmannen och i remissyttrandena befunnits lämpligast, ordförandeskapet anförtros åt den härför vanligen mest kvalificerade, nämligen den civile ledamoten, men som för de situationer, då betänkligheter mot civilt ordförandeskap föreligga, låter den främste militäre ledamoten vara ordförande.

Till en början må framhållas, att det synes oegentligt att krigsdomare och vice krigsdomare, vilka tjänstgöra såsom ordförande i de vanliga krigsrätterna, icke ha samma funktion i fältskyrkrätterna. Beträffande dessa befattningshavare uppställer krigsdomstolslagen kravet, att de skola ha ådagalagt insikt och erfarenhet i domarvärv. Även auditörerna kunna med hänsyn till sin föregående verksamhet som regel betraktas såsom kompetenta att vara ordförande i fältskyrkrätt. Vidare bör den som — utan att vara krigsdomare, vice krigsdomare eller auditör — innehar domarbefattning vid allmän domstol anses kvalificerad för ordförandeskapet. Här åsyftas i första hand underdomarna på landet och i stad, d. v. s. häradshövdingar, borgmästare, rådmän och assessorer, ur vilkas krets omkring $\frac{3}{4}$ av krigsdomarna och vice krigsdomarna samt omkring hälften av auditörerna hämtats och vilka i stor utsträckning tagits eller torde komma att tagas i anspråk såsom civila ledamöter. Här avses endast de ordinarie innehavarna av ifrågavarande befattningar och sålunda icke vikarier. Vidare åsyftas revisionssekreterare, hovrättsråd och hovrättsassessorer. Med hänsyn härtill bör i 20 § krigsdomstolslagen uttryckligen stadgas, att civil ledamot, som är krigsdomare, vice krigsdomare, auditör eller häradshövding eller som innehar domarbefattning i rådhusrätt, hovrätt eller nedre justitierevisionen, skall vara fältskyrkrättens ordförande. Detta bör gälla även i det fall att sådan befattningshavare av vederbörande militäre befälhavare tillfälligt utses till civil ledamot.

Beträffande andra juristgrupper, exempelvis hovrättsfiskaler, domsagontarier och advokater, torde det icke utan vidare kunna göras gällande att de äro lämpligare såsom ordförande i krigsrätt än militär ledamot. Frågan om deras lämplighet måste bedömas från fall till fall med hänsyn till utbildning, erfarenhet och andra omständigheter. Vad särskilt angår vice auditörer må framhållas, att dessa i regel måste anses lämpliga för uppdraget att vara civil ledamot med hänsyn till sin förtrogenhet med krigslagstiftningen men att de icke över lag kunna betraktas såsom kvalificerade för ordförandeskapet. Det må anmärkas, att endast omkring en fjärdedel av vice auditörerna inneha domarbefattning vid de allmänna domstolarna. I den mån de ha sådan befattning bliva de i enlighet med vad förut föreslagits ordförande.

Med hänsyn härtill bör samtidigt med den nyss föreslagna regleringen i lagen öppnas möjlighet för Kungl. Maj:t att beträffande annan än krigsdomare, vice krigsdomare, auditör eller den som innehar allmän domarbefattning förordna, att denne under tjänstgöring såsom civil ledamot skall vara ordförande.

Om ej med tillämpning av vad nu sagts den civile ledamoten skall vara ordförande, bör ordförandeskapet ankomma på den främste militäre ledamoten.

Genom en lösning efter dessa linjer torde det vara på ett tillfredsställande sätt sörjt för att den civile ledamoten kommer att utöva ordförandeskapet i den utsträckning som kan anses lämplig.

På sätt ifrågasatts från flera håll och med hänsyn till att civil ledamot föreslås komma att i betydande omfattning bekläda posten som ordförande

synes den civile ledamoten böra erhålla en särskild tjänstetitel, förslagsvis fältkrigsdomare, varom stadgande bör upptagas i lagens 20 §.

Uttrycket civil ledamot förekommer i ett stort antal paragrafer i krigsdomstolslagen samt jämväl i andra författningar. Av praktiska skäl bör det icke ifrågakomma att ändra dessa lagrum uteslutande för att i dem införa den nya tjänstetiteln. Behovet av ändringar härutinnan bör beaktas vid en mera allmän översyn av krigsdomstolslagstiftningen.

Regleringen av frågan om ordförandeskapet i fältkrigsrätt torde icke böra föranleda någon ändring med avseende å överkrigsrätt och ståndrätt, i vilka domstolar militär ledamot sålunda fortfarande bör vara ordförande.

Förslaget att det i första hand skulle ankomma på krigshovrätten och icke på vederbörande militäre befälhavare att förordna tillfällig ersättare för civil ledamot har mött invändning från ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, som funnit en sådan anordning under fältförhållanden innebära onödig omgång. Då invändningen icke kan fränkännas vikt, torde det vara lämpligt att ej vidtaga någon ändring i detta hänseende. Det synes emellertid böra övervägas att i administrativ ordning anbefalla vederbörande militära chefer att i möjligaste mån även för tillfällig tjänstgöring i fältkrigsrätt anlita kvalificerade krafter. Den civile ledamot, som tillfälligt skall ersättas, samt närmaste domhavande, borgmästare eller hovrätt torde ofta kunna lämna råd beträffande personvalet.

Militieombudsmannens förslag, att antalet militära ledamöter skall nedbringas till två, har i huvudsak lämnats utan erinran och torde böra genomföras. Härav föranledas vissa ändringar i bestämmelserna i 21 § krigsdomstolslagen angående de militära ledamöternas grad i särskilda mål, vilka bestämmelser utgå från att tre militära ledamöter skola sitta i rätten. Den reduktion av det militära inslaget som nyss föreslagits torde böra genomföras på följande sätt. I mål mot generalsperson, flaggman eller regementsofficer böra till militära ledamöter förordnas — förutom en generalsperson eller en flaggman — en regementsofficer mot för närvarande två. I fråga om mål mot officer av kaptens eller lägre grad ävensom i mål, som ej rör åtal mot viss person, böra förordnas en regementsofficer och en officer av kaptens grad eller ock två officerare av kaptens grad. Enligt gällande föreskrifter skola i dylika fall utses en regementsofficer och två officerare av kaptens grad. Vad slutligen angår mål mot underofficer eller någon av manskapet bör det militära elementet i fältkrigsrätten utgöras av en officer av minst kaptens grad samt en underofficer av fanjunkares eller likställd grad. Nuvarande bestämmelser föreskriva en regementsofficer, en officer av kaptens grad samt en fanjunkare eller därmed likställd militär.

Det bör liksom hittills ankomma på vederbörande befälhavare att bestämma tid och plats för rättens första sammanträde i målet. Han bör härvid samråda med den civile ledamoten; ett stadgande härom bör inflyta i 23 § andra stycket i lagen.

Det synes ofta vara önskvärt att — på sätt militieombudsmannen föreslagit — arbetskraft ställes till den civile ledamotens förfogande för memorial-

föring. Härtill torde, såsom styrelsen för föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer anført, i allmänhet kunna anlitas värnpliktiga yngre jurister och juris studerande, vilka även i förekommande fall synas kunna biträda med uppsättande av konceptprotokoll samt utföra en del expeditiönsarbete. Då civil ledamot finner behov av sådant biträde föreligga, bör han lämpligen göra framställning härom hos den militäre befälhavare som förordnar fältkrigsrätten. Några lagbestämmelser i ämnet synas icke vara erforderliga; de föreskrifter, som kunna visa sig påkallade, böra lämpligen meddelas i annan ordning.

De sålunda föreslagna bestämmelserna rörande fältkrigsrätterna böra träda i kraft den 1 juli 1942. Några övergångsbestämmelser synas icke vara erforderliga. De militära ledamöterna i fältkrigsrätt skola enligt krigsdomstolslagen av vederbörande befälhavare förordnas för tillfället. Enligt 23 § sista stycket skola de, vilka såsom ledamöter i rätten börjat övervara något mål, därmed till slut fortfara där så kan ske. Då ett mål vid fältkrigsrätt icke avgöres vid rättens första sammanträde utan dess handläggning måste uppskjutas, torde icke formellt krävas något nytt förordnande för de av befälhavaren utsedda ledamöterna. Det synes emellertid i betydande utsträckning förekomma att nytt förordnande meddelas för varje sammanträde. Om ett mål handlagts före den 1 juli 1942 och utsatts till fortsatt behandling efter nämnda tidpunkt, bör fältkrigsrätten vid den senare handläggningen vara sammansatt enligt de nya bestämmelserna. Endast två militära ledamöter skola följaktligen sitta i rätten. Vederbörande befälhavare böra i lämplig form erinras härom i god tid före de nya bestämmelsernas ikraftträdande.»

Domared av krigsrättsledamot.

Enligt *lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes* är krigsrätt — såväl regementskrigsrätt, stationskrigsrätt och särskild krigsrätt som fältkrigsrätt — ej domför med mindre samtliga ledamöter äro tillstädes, dock att s. k. undersökningsmål, där talan om ansvar ej föres, av krigsrätten kunna handläggas i krigsdomarens frånvaro (59 §). Domare i krigsrätt må ej utöva domarämbetet innan han avlagt domared (30 §). Lagen innehåller inga bestämmelser om var denna ed skall avläggas.

Enligt 1 kap. 8 § *rättegångsbalken* skall domared avläggas av häradshövding inför hovrätten eller, om han ej kan infinna sig där, inför den myndighet som hovrätten förordnat, av nämndeman å tinget samt av borgmästare och rådmän å rådstuga i närvaro av Konungens befallningshavande eller den han i sitt ställe förordnar. Dessa stadganden torde emellertid icke i allo följas. I regel torde den som förordnats till ordförande i häradsrätt icke avlägga ed inför hovrätten utan inför häradsrätten.

En särskild föreskrift om avläggande av domared har givits i lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol. Ledamot, som ej förut avlagt domared, skall enligt 8 § denna lag, innan han tager säte i arbetsdomstolen, avlägga sådan ed inför ordföranden eller inför allmän underrätt.

Enligt 4 kap. 11 § i det för innevarande års riksdag framlagda *förslaget till rättegångsbalk* (proposition nr 5) skall domared eller därmed jämställd försäkrans avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande.

Riksdagens militieombudsman har i skrivelse till Konungen den 21 december 1939 framhållit behovet av att bestämmelser meddelades rörande ordningen för krigsrättsledamots avläggande av domared. Militieombudsmannen har därvid till en början anfört, att vid granskning av regementskrigsrätternas protokoll iakttagits, att krigsdomstolslagens bestämmelser om domfört antal ledamöter i ett flertal fall icke beaktats i ärenden angående upptagande av domared.

Militieombudsmannen har i anslutning härtill anfört bland annat:

Då det i 59 § rättegångslagen såsom enda undantag från huvudregeln, att samtliga ledamöter skola vara närvarande i krigsrätten för att denna skall vara domför, angives det fall att krigsrätten sammanträder för sådan undersökning som enligt vissa specialförfattningars föreskrifter skall ske inför krigsrätt, samt ärenden angående avläggande av domared icke omfattas av detta undantag, torde rättegångslagens ståndpunkt vara den, att regementskrigsrätt, stationskrigsrätt och särskild krigsrätt skall hava den i 6 § rättegångslagen för varje särskilt fall angivna sammansättningen då inför den samma avlägges domared.

Enligt militieombudsmannens mening vore det önskvärt, att rådande ovisshet och osäkerhet undanröjdes genom att hithörande spörsmål reglerades i lag. Vid utformningen av bestämmelser i ämnet torde man kunna taga till utgångspunkt stadgandet i processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, att domared skall avläggas inför domstol eller rättens ordförande.

I sin förut omnämnda skrivelse den 3 mars 1941 har militieombudsmannen uttalat, att de militära ledamöterna i fältkrigsrätt borde av praktiska skäl medgivas att avlägga domared inför rättens ordförande.

Vid ovannämnda remiss till lagrådet anförde *föredragande departementschefen* — efter att ha redogjort för den föreliggande utredningen beträffande domared av krigsrättsledamot — bland annat följande:

»Av den i det föregående lämnade redogörelsen för krigsrätternas sammansättning framgår, att det ofta, särskilt vad angår fältkrigsrätterna, måste inträffa att nya militära ledamöter inträda i krigsrätt samt att till följd härav avläggande av domared blir ett ej sällan återkommande ärende. Såsom militieombudsmannen framhållit torde krigsdomstolslagen utgå från att krigsrätt även vid upptagande av domared skall vara fulltalig. I åtskilliga fall möta emellertid praktiska svårigheter att bereda en ny ledamot tillfälle att avlägga domared inför en fulltalig krigsrätt. I händelse av krig torde dessa svårigheter komma att ökas. I vissa fall kan ett avsteg från principen vara ofrånkomligt. Det synes önskvärt att söka finna en lösning, varigenom nytillträddande militära eller civila ledamöter beredas tillfälle att i formellt riktigt ordning avlägga domared. I första hand synes då möjlighet böra öppnas att avlägga ed inför krigsrättens ordförande. Vad angår fältkrigsrätt kan det emel-

lertid inträffa att militär ledamot, som skall vara ordförande, ej avlagt domared. Med hänsyn härtill synes ed böra få upptagas av civil ledamot, oaktat han icke är rättens ordförande. — — —

De sålunda ifrågasatta bestämmelserna torde böra upptagas i 30 § krigsdomstolslagen.»

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Utskottet. Utskottet har vid sin granskning av Kungl. Maj:ts lagförslag icke funnit anledning till annan erinran mot detsamma än att beträffande 20 § viss redaktionell jämkning bör vidtagas.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget — för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Härigenom förordnas, att 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

20 §.

Fältskyllsrett utgöres av tre ledamöter, därav en civil, benämnd fältskyllsdomare, samt två militära.

Är den civila ledamoten krigsdomare, vice krigsdomare, auditör eller häradshövding eller innehar han domarebefattning vid rådhusrätt, hovrätt eller nedre justitierevisionen, vare han rättens ordförande. Beträffande civil ledamot, som icke innehar sådan befattning som nyss nämnts, må Konungen förordna, att han skall vara ordförande. Skall ej den civila ledamoten vara ordförande, tillkommer ordförandeskapet den främsta militära ledamoten.

Är den civile ledamoten krigsdomare, vice krigsdomare, auditör, häradshövding eller revisionssekreterare eller innehar han domarebefattning vid rådhusrätt eller hovrätt, vare han rättens ordförande. Beträffande civil ledamot, som icke innehar sådan befattning som nyss nämnts, må Konungen förordna, att han skall vara ordförande. Skall ej den civile ledamoten vara ordförande, tillkommer ordförandeskapet den främste militäre ledamoten.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

21 §.

Till militära ledamöter i fältkrigsrätt förordnas:

a) i mål mot generalsperson, flaggman eller regementsofficer: en generalsperson eller en flaggman samt en regementsofficer;

b) i mål mot officer av kaptens eller lägre grad ävensom i mål, som ej rör åtal mot viss person: en regementsofficer och en officer av kaptens grad eller två officerare av kaptens grad;

c) i mål mot underofficer eller någon av manskapet: en officer av minst kaptens grad och en underofficer av fanjunkares eller likställd grad.

Finnes officer — — — grad förordnas.

Äro i — — — är stadgat.

De militära — — — krigsmakten tillkallas.

De militära — — — krigsrättens sammankallande.

23 §.

Då ärende — — — av denne.

Den befälhavare, som förordnar fältkrigsrätt, bestämme efter samråd med den civila ledamoten tid och plats för rättens första sammanträde i målet samt kalle till sammanträdet rättens samtliga ledamöter.

De, vilka — — — ske kan.

30 §.

Ej må — — — avlagt domareed.

Domareed skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande; dock må sådan ed avläggas inför civil ledamot i fältkrigsrätt, ändå att han icke är rättens ordförande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Stockholm den 28 maj 1942.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Gärde*, *Wagnsson*, *Theodor Magnusson*, *Caap**, *Ahlkvist*, *Verner Andersson** och *Siljeström**;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund, *Björling**, *Berg*, *Larsson* i Hede, *Landgren*, *Andersson* i Mölndal och *Gustafsson* i Lekåsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.